

بسم الله الرحمن الرحيم

دولت اسلامی از منظر

علامه نائینی

تحقیق و تدوین :

محمدنقی تسکین دوست

سرشناسه : تسکین دوست، محمدنقی، ۱۳۳۴-
عنوان و نام پدیدآور: دولت اسلامی از نظر علامه نائینی/تحقیق و تدوین
تسکین دوست
مشخصات نشر : تهران، فیض کاشانی، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری : ۴۶۰ ص.: مصور (رنگی).
شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۳-۲۷۷-۲
موضوع: نائینی، محمدحسین، ۱۳۱۵-۱۳۳۹--دیدگاه درباره حکومت دینی
وضع نائینی، محمدحسین، ۱۳۱۵-۱۳۳۹--دیدگاه درباره اسلام و حکومت
بندی کنگره: BP۲۳۱
رده: بی دربی: ۲۹۷/۳۳۲
شماره کتابشناس ملی: ۵۸۷۹۷۲۷

دولت اسلامی از نظر علامه نائینی

تحقیق و تدوین: محمدعلی تسکین دوست

چاپ و صحافی: کلبه فرهنگ
ناشر: فیض کاشانی
تیراژ: ۲۵۰ جلد
چاپ اول: مهرماه ۱۳۹۸

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، پیچ شمیران، خیابان صفی‌علیشاه، بعد از چهارم عدایت،

پلاک ۱۱۶ - ۱۱۴

شماره تماس: ۷۷۵۲۳۰۰۹ - ۷۷۵۲۸۷۹۳

ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۳-۲۷۷-۲

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۳-۲۷۷-۲

قیمت: ۸۰۰۰۰ تومان

فهرست عناوین کتاب

پیشگفتار	۱۵
زندگی و مبارزات سیاسی علامه نائینی	۲۷
تنبيه الامة و تنزيه الملة (شرح موضوعی)	۴۳
فصل اول: انگ . تألیف کتاب و رسالت مؤلف	۴۶
۱) هدف از تألیف کتاب	۴۶
۲) تاریخ تألیف کتاب	۴۸
۳) روایای صادقه‌ی مؤلف	۴۹
۴) روایای نائینی و حذف در فصل کتاب	۵۰
فصل دوم: مسلمین و مغرب زمین	۵۳
۵) اوضاع مغرب زمین در قبل و بعد از جنگ صلیبی	۵۳
۶) ریشه تمدن مغرب زمین	۵۶
۷) رشد مغرب زمین و علل انحطاط مسلمین	۶۱
۸) علل ضعف مسلمین و نفوذ ملل مسیحی	۶۲
۹) ریشه عقب ماندگی از مغرب زمین	۶۴
۱۰) حکومت قانون و غرب	۶۵
فصل سوم: پایه های حکومت اسلامی	۶۷
۱۱) نیاز انسان به تشکیلات حکومت	۶۷
۱۲) دو اصل مهم در برپایی يك حکومت	۶۷
۱۳) اعظم نوامیس دین مبین	۶۹
۱۴) مسیر حفظ حکومت اسلامی	۷۰
۱۵) تشکیل حکومت اسلامی دخالت در کار امام عصر (عج) است!	۷۱
۱۶) حکومت امانتداری و شبانی است	۷۲

- فصل چهارم: شرایط حاکم و مرز بندی های حکومت ۷۵
- (۱۷) دو نوع سلطه (ظاهری و باطنی) ۷۵
- (۱۸) انتخاب حاکم اسلامی ۷۷
- (۱۹) نقش عصمت در حاکمیت ۷۹
- (۲۰) حقوق متقابل والی و رعیت (ملت) ۸۱
- (۲۱) حاکم و اجرای مساوات ۸۵
- (۲۲) دستور العمل حدود اختیارات متصدیان ۸۷
- (۲۳) انواع حکومت ۸۸
- (۲۴) حکومت مشروطه ۸۸
- (۲۵) تفاوت حکومت استبدادی با ولایتیه ۸۹
- (۲۶) تفاوت استبداد (غصب) با ولایتیه (بایک غصب) ۹۱
- (۲۷) اسباب زوال ملت و انقراض سلطنت استبداد ۹۲
- فصل پنجم: مواضع و گرایش‌ها، ملت ۹۳
- (۲۸) اصناف مردم در نامه مالک ۹۳
- (۲۹) نقش اصلی ملت در برچیدن استبداد ۹۸
- (۳۰) آزادی عمومی ملت، بدعت در دین است! ۹۹
- (۳۱) مقابله حق و باطل، میدان آزمایش ماست ۱۰۱
- (۳۲) نهی از منکر وظیفه مسلمانی ۱۰۲
- (۳۳) امر به معروف و نهی از منکر وظیفه همگانی ضد استبداد است ۱۰۳
- (۳۴) سکوت و سازش عامل اتحاد دو قوه شوم استبداد ۱۰۴
- (۳۵) بیداری ملت عامل رسیدن به آزادی است ۱۰۵
- (۳۶) آگاهی ملت در علاج استبداد ۱۰۶
- (۳۷) استبداد و بیداری مسلمین ۱۰۷
- (۳۸) همه ی بلاهای بشری از جهل و حماقت است ۱۰۹
- (۳۹) نادانی ملت ریشه پذیرش استبداد است ۱۱۰
- (۴۰) علاج نادانی (جهل مرکب) ۱۱۱
- (۴۱) علاج نادانی (جهل بسیط) ۱۱۲

- ۴۲) مشورت و شوری در اسلام ۱۱۳
- ۴۳) ما و سنت مشارکت و مشورت مردمی ۱۱۶
- ۴۴) اساس مشورت با مردم احکام ثانویه است ۱۱۸
- ۴۵) در تاریخ همیشه یزید هست، به دنبال امام حسین باشید! ۱۱۸
- ۴۶) شکل و روش ارائه حقایق به مردم ۱۱۹
- ۴۷) وظائف روحیه ها و ناطقین ۱۲۱
- ۴۸) آفتها، نشک و انجمن ۱۲۳
- ۴۹) اهداف اصلی انجمن دوره ی استبداد ۱۲۵
- ۵۰) شکل برخورد با اراد مغرض ۱۲۷
- فصل ششم: مجلس، منتخبین و نظارت** ۱۲۹
- ۵۱) کار اصلی مجلس ۱۲۹
- ۵۲) نظارت برای انتخابات بیغرضانه ۱۳۰
- ۵۳) قوه مقننه و رأی نمایندگان ۱۳۲
- ۵۴) وظائف هیأت مبعوثان (نمایندگان مجلس) ۱۳۳
- ۵۵) مجلس و مخالفین ۱۳۴
- ۵۶) قوه نظارت برای کنترل استبداد ۱۳۵
- ۵۷) هیأت نظارت باید دارای دستورالعمل و قدرت اجرایی باشد ۱۳۷
- ۵۸) شبهاتی پیرامون مجلس و هیأت نظارت ۱۳۸
- ۵۹) آیا کار هیأت نظارت مجلس با وکالت شرعی مخالفت دارد؟! ۱۴۰
- فصل هفتم: اهمیت و اولویت آزادی و مساوات** ۱۴۱
- ۶۰) حقیقت مساوات در شریعت ۱۴۳
- ۶۱) مساوات بین والی و رعیت (ملت) در سنت رسول خدا(ص) ۱۴۵
- ۶۲) علی (ع) و اجرای مساوات ۱۴۶
- ۶۳) خلیفه دوم و اصل آزادی و مساوات ۱۴۸
- ۶۴) مساوات و عناوین خاص ۱۴۸
- ۶۵) مساوات و عناوین عمومی ۱۴۹
- ۶۶) شبهه‌ای در باره اصل مساوات ۱۵۰

- ۶۷) مساوات به معنی اجرای احکام مساوی نیست ۱۵۰
- ۶۸) حریت و عبودیت ۱۵۱
- ۶۹) عبودیت (عدم آزادی) در قرآن ۱۵۲
- ۷۰) نظر امام علی (ع) پیرامون سرگردانی و اسارت بنی اسرائیل ۱۵۳
- ۷۱) تفسیر عملی امام حسین (ع) از آزادی ۱۵۵
- ۷۲) حربین یزید ریاحی مظهر آزادی ۱۵۷
- ۷۳) رهایی از استبداد از اهداف انبیاء است ۱۵۸
- ۷۴) آزادی موضوع تنازع بین حکومت با ملت است ۱۵۹
- ۷۵) ادیان و مذاهب طرفدار آزادی اند ۱۶۱
- ۷۶) آزادی در ملة مسیحی ۱۶۳
- ۷۷) شبهه انحراف پیرامون اصل آزادی ۱۶۴
- ۷۸) آزادی قلم بر روی آزادی استبداد و اتحاد مردم ۱۶۵
- ۷۹) آزادی مخالف اسلام نیست ۱۶۷
- ۸۰) آزادی بی بند و باری نیست ۱۶۹
- فصل هشتم: دستگاه استبداد سیاهی** ۱۷۱
- ۸۱) حقیقت سلطنت استبدادی از لسان مبارک علی (ع) ۱۷۱
- ۸۲) حکومت استبدادی ۱۷۶
- ۸۳) عبور از حکومت عادل به استبدادی ۱۷۹
- ۸۴) برخورد دوگانه استبداد در تاریخ ۱۸۱
- ۸۵) اطاعت از استبداد شرک به خداست ۱۸۴
- ۸۶) رابطه قدرت و آگاهی مردمی در نظام استبدادی ۱۸۵
- ۸۷) راه‌های مساعدت استبداد (بت پرستی) ۱۸۷
- ۸۸) حمایت از درخت خبیث استبداد ۱۸۸
- ۸۹) اقویا و استقرار عدالت ۱۹۰
- ۹۰) استبداد به قانون خراج گردن نمی‌دهد! ۱۹۲
- ۹۱) هدف استبداد، ایجاد تفرقه است ۱۹۳
- ۹۲) اهداف استبداد از شکنجه و عذاب مردان شریف ۱۹۵

- ۹۳ آزادی از استبداد از شنون توحید است ۱۹۶
- ۹۴ بی عدالتی دستگاه استبداد کشور را به انقراض پیش می برد ۱۹۷
- ۹۵ تنها راه، سلب قوای استبداد است ۱۹۹
- فصل نهم: شبه استبداد دینی** ۲۰۳
- ۹۶ استبداد دینی ۲۰۳
- ۹۷ نقش شبه استبداد دینی ۲۰۶
- ۹۸ همکاری عمای اجاری با استبداد ۲۰۷
- ۹۹ استبداد دینی مدست معترضین به مشروطیت ۲۱۰
- ۱۰۰ وسوسه ها و تحریکات استبداد دینی ۲۱۱
- ۱۰۱ شگردهای ظالم پرستان دین تحریف مشروطیت ۲۱۳
- ۱۰۲ معاویه و نقش صحابی دروغین ۲۱۵
- ۱۰۳ استبداد سیاسی نباید مشروعیت داشته باشد ۲۱۷
- ۱۰۴ علاج استبداد دینی ۲۱۸
- فصل دهم: طرح مالیات و خراج مملکت اسلامی و رد مصرف آن** ۲۲۱
- ۱۰۵ خراج و مالیات مملکت اسلامی ۲۲۱
- ۱۰۶ مالیات ادای حقوق واجب مسلمین است ۲۲۳
- ۱۰۷ مالیات برای نظم و نظام کشور است ۲۲۴
- ۱۰۸ سنت و اراضی خراجیه ۲۲۵
- ۱۰۹ خراج در نامه مالک اشتر ۲۲۶
- ۱۱۰ اراضی خراجیه در اختیار چه کسانی باید باشد؟ ۲۲۸
- فصل یازدهم: نقش احکام و قانون و تأثیر آنها در نظم و نظام جامعه اسلامی** ۲۳۱
- ۱۱۱ بدعت در اسلام ۲۳۱
- ۱۱۲ واجب قراردادی ۲۳۳
- ۱۱۳ احکام اولیه و احکام ثانویه ۲۳۴
- ۱۱۴ اجرای احکام ثانویه، جزء امور حسبیه است ۲۳۵
- ۱۱۵ احکام ثانویه عدول از واجبی به واجب دیگر است! ۲۳۶
- ۱۱۶ احکام ثانویه عدول از واجب به حرام و بالعکس نیست ۲۳۷

- ۲۳۸ (۱۱۷) رابطه قانون با شرع
- ۲۳۹ (۱۱۸) بسط عدالت با قانون جامع و کامل
- ۲۴۰ (۱۱۹) چگونه قانون اساسی با شرع یکی می‌شود
- ۲۴۱ (۱۲۰) قانون، تعیین کننده حدود و حقوق دولت و ملت
- ۲۴۳ (۱۲۱) قوانین شرعی مربوط به احکام اولیه است
- ۲۴۳ (۱۲۲) قوانین متکی به احکام ثانویه در حال تغییرند
- ۲۴۴ (۱۲۳) قرآن، قانون اساسی
- ۲۴۵ (۱۱۱) مساوات در قانون اساسی
- ۲۴۷ (۱۲۵) نظارت بر اساس قانون
- ۲۴۹ (۱۲۶) تجزیه فوای دینی
- ۲۵۲ (۱۲۷) وزارت معارف در فقه مالک اشتر
- ۲۵۲ (۱۲۸) هیأت نظارت بر فقه مالک حاکمیتی
- ۲۵۵ فصل دوازدهم: مدیریت و مشروعت غشیدن مجتهدین به نظام اسلامی
- ۲۵۵ (۱۲۹) علماء نگران هجوم غرب به سنت
- ۲۵۷ (۱۳۰) دشواری کار مجتهدین در دوران مشروطیت
- ۲۵۷ (۱۳۱) نقش علمای شیعه و سنی در حرکت مردمی
- ۲۵۸ (۱۳۲) رهبری عالمان دینی در بیداری ملت
- ۲۵۹ (۱۳۳) علماء و اهمیت فرمان مالک
- ۲۶۰ (۱۳۴) دعا برای مسلمین
- ۲۶۱ (۱۳۵) شرایط مجتهدین برگزیده
- ۲۶۳ (۱۳۶) شرط اول: آگاه به فقه و سیاست روز
- ۲۶۴ (۱۳۷) شرط دوم: دوری از ریاست طلبی، مال اندوزی و حرص و حسادت
- ۲۶۴ (۱۳۸) شرط سوم: دفاع از ملت با غیرت و حمیت
- ۲۶۵ (۱۳۹) حکومت از وظائف مجتهدین است
- ۲۶۸ (۱۴۰) وظائف امور جسیه
- ۲۶۸ (۱۴۱) اقدام برای اموال وقفی
- ۲۶۹ (۱۴۲) اختیارات نمایندگان امام و فقها منحصر به احکام ثانویه است

- ۱۴۳) وظائف فقها در عصر غیبت ۲۷۰
- ۱۴۴) مشروعیت حکومت حقه با نظارت و اذن مجتهد ۲۷۲
- ۱۴۵) نقش مجتهدین در مشروعیت قوانین مجلس ۲۷۳
- ۱۴۶) مشروعیت اجرا با اذن مجتهد ۲۷۳
- ۱۴۷) لزوم اذن مجتهد برای مشروعیت نمایندگان و هیأت مبعوثان ۲۷۴
- ۱۴۸) تلاش علم سوء بر تقویت ظالمین ۲۷۶
- فصل سیزدهم: دیدگاه و عکس العمل مخالفین و معترضین به مشروطیت ۲۷۹
- ۱۴۹) دست مفتخواران (اهل خ...) از حکومت کوتاه است ۲۷۹
- ۱۵۰) چاپلوسان و توده سخی ملت ۲۸۱
- ۱۵۱) مشروعه ترفند جدید معاندین مشروطه! ۲۸۳
- ۱۵۲) طرح شبهات مخالفین مشروعه ۲۸۵
- ۱۵۳) جاهلین به نام دین و دولت جنایت می‌افزینند ۲۸۷
- ۱۵۴) دیدگاه مخالفین در باره مساوات ۲۸۸
- ۱۵۵) آثار سوء فرهنگ شاه پرستی ۲۹۰
- ۱۵۶) شاه پرستی و استبداد دینی ۲۹۲
- ۱۵۷) شاه پرستی و نفوذ اجانب ۲۹۳
- ۱۵۸) شاه پرستی و جدائی دولت از ملت ۲۹۴
- ۱۵۹) مسیر ریشه کن کردن شاه پرستی ۲۹۵
- فصل چهاردهم: آثار وحدت و تفرقه در صفوف مسلمین ۳۰۱
- ۱۶۰) تفرقه و جدائی عذاب امت اسلامی است ۳۰۷
- ۱۶۱) تفرقه عامل نابودی قوای ملی ۳۰۳
- ۱۶۲) تفرقه مردم، به استبداد می‌انجامد ۳۰۳
- ۱۶۳) دستورالعمل اجتماعی شریعت برای وحدت کلمه ۳۰۴
- ۱۶۴) وحدت کلمه و تهذیب اخلاق ۳۰۵
- ۱۶۵) موجبات اتحاد ملت ۳۰۷

پیوست‌ها

در این بخش قسمت‌هایی که به نحوی با موضوع حکومت و عدالت و استقرار دولت اسلامی مرتبط است از چهره های شاخص و نظرات آنان آمده است که مکمل مطالبی است که در این مجموعه گرد آمده است :

- ۱- خلاصه‌ای از کتاب ولایت فقیه امام خمینی (رحمت الله علیه) بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران
- ۲- جامعه صالحی که پیامبر اسلام (ص) در مدینه بنا نهاد، عالی‌ترین جامعه ای بود که در تاریخ اسلام تشکیل یافت، از حکیم علامه سید محمد حسین طباطبائی رضوان الله مالی علیه صاحب تفسیر وزین المیزان
- ۳- حکومت امام التاجیه (ره) در نهج البلاغه امیرالمؤمنین علی (ع) به قلم استاد معلم شهید علامه مرتضی مطهری (رضوان الله تعالی علیه)
- ۴- دست‌های پنهان سیاست، عوامل نفوذی آنان در ناکام گزاردن نهضت مشروطیت ایران از استاد شهید مرتضی مطهری (رحمت الله علیه)
- ۵- بررسی نظریه نسبیت عدالت از استاد شهید مرتضی مطهری (رحمت الله علیه)
- ۶- حدود اختیارات ولی فقیه در قاضی اساسی جمهوری اسلامی ایران

پیشگفتار

اگر تاریخ تحولات سیاسی ایران را مورد مطالعه قرار دهیم و به تجزیه و تحلیل حکومت قاجاریه، به عنوان آخرین بازمانده سلسله استبداد در ایران را از نظر بگذرانیم و رفتار زشت و خرافاتش، نمونه انسانی آنان را به یاد بیاوریم که ایران و ایرانی در آستانه‌ی اوج تمدن بشری، رشد و تکامل مادی و تکنولوژی، از کرامت و شایستگی دور مانده بود و شمع امید آن به تاریکی کشیده می‌شد، نهضت مشروطه پنجره‌ی بازی بود که ایرانیان را به فضای سبز آزادی و رشد و ترقی که اساس و زمینه‌ساز هر پیشرفتی است، آشنا نمود.

نهضت مشروطه حد بین دنیای استبداد و دنیایی که در آن ایرانی می‌بایستی به شایستگی و آگاهی زندگی کند، قرار گرفت. اگر به به مفاد مکتوب مشروطیت که قانون اساسی نام داشت، قدرت‌های مسلط بعد از آن عدل نمودند و استبداد این بار نه به شکل قاجاریه بلکه به شکل جدیدی بر کرسی حکومت و سلطه بر ملت مظلوم استقرار یافت و مردمی که به این انقلاب دلبسته بودند، ناگهان استبداد و استعمار را با هم در این سرزمین مشاهده نمودند. بسیار غم انگیز و شکننده بود و آمریکا، اروپا برای تأمین منافع نامشروع خود از استبداد بعد از مشروطه حمایت نمودند و از آن حمایت که اجازه دادند تا نا اهلان بدون انتخاب و مشارکت مردم بر ایران حکومت نمایند و بیچگاه نگذارند تا مردم این مرز و بوم طعم شیرین آزادی و حکومت دلخواه خود را پیش رویشان ببینند. این واقعیت بود که مردم ایران به رهبری مردی از تبار نور و پاکی امام خمینی (ره) و با الهام از او (علیه) باعث شد تا استبداد به زباله‌دان تاریخ سپرده شود و استعمار به خانه خود برگردد و مردم کشور در مسیر انتخاب قدم بگذارند.

علما و روحانیون به لحاظ نفوذی که در بین مردم شیعه داشتند، در متن انقلاب بودند و در اکثر مواقع رهبری مؤثر آن را به عهده داشتند و نائینی یکی از آن علمای متعهدی بود که از آغاز جوانی استبداد بی‌منطق و پوشالی قاجاریه برای او دردناک و

غیر قابل تحمل بود. مشروطیت؛ فرصتی بود تا وی در عمل مخالفت خود را با استبداد که ریشه عقب‌ماندگی يك ملت بزرگ بود از خود بروز دهد و در این راه هم در ارائه يك تئوری حکومتی منسجم و هم در مبارزه با مستبدین تلاش‌های زیادی نمود و به تشویق او علمای دیگر به سازماندهی و اقدام عملی پرداختند و این يك پارچگی، وحدت و هماهنگی که متأسفانه در يك بخش از علما اتفاق افتاد، تأثیر بسزایی در جهت‌گیری مشروطیت داشت. تا حتی المقدور آن را از دین و شریعت دور ننماید و ریشه نامردمی‌ها را به تدریج خشکانند.

نائینی علاوه بر تدریس و تعلیم علما و فقهای بزرگ از فعالیت‌های سیاسی دور نماند و با تمام حُر و مدهای متعددی که پیش آمد، با استواری در صحنه حضور داشت، ولی تفرقه که از یک باب خود به تجزیه و تحلیل آن پرداخته است، نگذاشت که همه‌ی علمای واحد را در یک عرصه استبداد باشند. چون نائینی این ضعف را به ویژه پس از ورود به قم مشاهده نمود، تنها با توالی حکومت قاجاریه قانع گردید و دیدیم که بعدها این اتفاق پیش آمد و کشور در مسیر جدیدی قرار گرفت.

در آیات قرآنی محور مبارزاتی انبیا بر علیه مستبدین و زورمداران تاریخ ترسیم شده است و بی شک کسی که قرآن را مطالعه نماید به آسانی می‌تواند این روح کشمکش و برخورد و تخاصم بین حق و باطل را مشاهده نماید و در این راستا تفاوتی ندارد که آیات در چه قرنی و یا در چه سالی از سال‌های طولانی بعد از ظهور اسلام خوانده شود. به هر حال يك مسلمان تحت هیچ شرایطی نمی‌تواند طاغوت و حاکمان ستم‌پسند که بر خلاف نظر شریعت و خواست مردم بر سرنوشت ملت‌ها مسلط می‌شوند، قرار نگیرد. در حالی که دیده می‌شود که تاریخ ایران از حاکمان مستبد پر شده است و هیچ تأکید بر احکام قرآن و سنت رسول خدا (ص) به جز دوره‌های کوتاه و نادر در جامعه مسلمین اجرا نشده است و این سهل‌انگاری تاریخی و عدم توجه به اهمیت این موضوع به قدری بود که ملل اروپایی که دوران انحطاط قرون وسطی را که -در جاهلیت و بی‌دانشی به سر می‌بردند-

در جنگ های صلیبی به اهمیت این اصول پی بردند و راه ترقی را در پیش گرفتند ولی مسلمین و ایرانیان سیر قهقرای طی کردند!

نائینی به طور استادانه ای علل این عقب ماندگی را در استدلالات خود نشان می دهد و راه حل نیکویی را ارائه می کند که بر عظمت تفکر و اندیشه های او افزوده است. این عالم دانا و بصیر با دید قری ای که به حقایق داشت، خوب توانسته است، موانع و علل رشد را با استفاده از آیات قرآنی و نهج البلاغه نشان دهد و این در نوع خود در صد سال قبل که زمان تحریر کتاب است شگفت انگیز می نماید!

ملت ایران و ملت ها، مانند ملت های دیگر، در آن ماهی هایی بودند که سال ها در آب شنا نمودند و هر لحظه از وجود آب بی یاب و حرکت پیدا کردند و يك لحظه از آن جدا نبودند، ولی هیچ وقت وجود آب را درک نکردند، آن را ندیدند و انگار در آب نبودند. سلمانان هر روز قرآن می خواندند و پیام های اسلام را در نماز، عبادات و دعا های خود دریافت می داشتند، ولی نتوانستند به زیان و آسیب هایی که از جانب استبداد متوجه آنهاست به کیاست و درایت دریابند و به مبانی آزادی و رشد و ترقی دست یابند! این خواب عمیقی بود که قرن ها به درازا کشیده شد.

این موضوع در جای خود به وضوح دیده می شود که اسلام بر مبنای سیاست و اداره کشور قرار دارد و اگر سیاست را از آن جدا نمایند، اجرای اکثر احکام این دین متعالی متعطل خواهد ماند. این به معنی بی اعتنائی و عمل ننمودن به اسلام است که با روح بالندگی و تشکیل جامعه پویای آن منافات دارد. متأسفانه تعداد خیلی از علما بودند که به این موضوع پی بردند و اکثر آنان اسلام را در انجام وظائف شرعی، فردی، ادای عبادات و رسیدن دستور العمل دیگر کافی می دانستند. آنها وظیفه ی مسلمانی را در آن خلاصه می دیدند و پادشاهان را سایه خدا و نماینده او تلقی می کردند.

در حالی که در سنت رسول اکرم (ص) و امیر المؤمنین و مردان پاک خدا چنین تصویری دیده نمی شود و نائینی با قدرت استدلال این حقایق را بازگو نموده است که اسلام قادر به اداره يك جامعه می باشد. پیشرفت برای مسلمین از زمانی بود که

مسلمانان بر اساس مبانی آزادی و به دور از استبداد، جامعه‌ی موفق‌ی داشتند و پایه‌های استبداد از زمانی مستحکم شد که استبداد دینی (روحانیون طرفدار پادشاهان) آن را پذیرفتند و با اسلام یکی دانستند. این باعث شد که مردم سایه سنگین و شوم استبداد را برای سال‌های متمادی و طولانی تحمل نمایند. لذا از کاروان پرشتاب سعادت و ترقی بشری باز ماندند!!

نائین از متن اسلام و مطالعات عمیقی که از قرآن، نهج البلاغه، سنت پیامبر و عبرت‌پاکش دارد، در مجموعه‌ی غنی و متین خود به نظریه‌ای پرداخته است که اسلام به شکل قانون مناس می‌تواند يك جامعه اسلامی را در این عصر اداره کند. کتاب (تبییه الامه و تنزیه الامه فی روم مشروطیه الدوله المنتخبه لتقلیل الظلم علی افراد الامه) وی بیانگر، شرح و تبیین این حقیقت است. در تأیید مطالب و نظریات این کتاب، تقریظی از جانب دو شخصیت بزرگ آن‌ترب مشروطیت، آیت اله شیخ محمد کاظم آخوند خراسانی و آیت اله شیخ عبد اله ازندانی نوشته شده است. تاریخ تألیف کتاب سه سال بعد از تثبیت مشروطیت ایران در ربیع الاول ۱۳۳۱ هجری قمری و سه ماه قبل از سقوط استبداد صغیر و فتح تهران توسط م. روطه‌خواهان صورت گرفته است.

نظریه نائینی در برگیرنده و تبیین‌کننده یک شکل حکمتمی اصیل و بنیادین در قالب یک دولت اسلامی نوین است. او این طرز استدلال و نحوه تشکیل و اساس اداره يك جامعه را از کسی یا مکتبی به عاریه نگرفته است و شاید در ابتدا کسی که این کتاب را می‌خواند با برخورد با واژه‌هایی چون آزادی و مساوات و یا مبانی دین‌سور نماید که او این عناوین را مثلاً از انقلاب فرانسه یا انقلاب‌های دیگر و یا نوشته‌های نویسندگان غربی یا شرقی اخذ نموده است، در حالی که او با اطمینان تمام بیان می‌کند که تمام این مفاهیم و مطالب در متن آئین و اعتقادات اسلام وجود دارد و مسلمانان در عصر حضرت رسول (ص) این‌گونه جامعه‌ای را تشکیل داده و زندگی می‌کردند. این موضوع یک تئوری صرف و بدون پشتوانه عملی و اجرایی نیست بلکه کاملاً واقعی و حقیقی است.